

Герман БРЭГЕР

**ВЫПАДАК УЖЫВАННЯ НЕНАРМАТЫЎНАЙ ЛЕКСІКІ Ў МЕТРЫЦЫ ВКЛ
(ДАКУМЕНТ УРАДУ ВІЛЕНСКАГА ВАЯВОДЫ ЗА 1560 Г.)**

Abstract: *Hierman BREHER. Vypadak užyvańnia nienarmatyŭnaj leksiki ŭ Metrycy VKL (Dokument uradu Vilenskaha vajavody za 1560 h.) [A Case of Use of Unnormative Lexicon in the Metrica (Document of Administration of the Vilnius Voivode (Governor of Province), 1560)] // METRICIANA: Daśledavańni i materyjały Metryki Vialikaha Kniastva Litoŭskaha. Vol. II (ATHENAEUM: Commentarii Historiae et Culturae. VIII, 2003). P. 55—56.*

У складзе Метрыкі ВКЛ (РГАДА, ф. 389; у НГАБ калекцыя мікрафільмаў КМФ-18) захоўваюцца 23 кнігі ўрада Віленскага ваяводы (Віленскага ўраду) за 1542, 1546-1565гг. Яны падзяляюцца на кнігі ўласна Віленскага ваяводы, які разбіраў найбольш складаныя справы і з’яўляўся ва ўрадзе ў пэўныя тэрміны (суд 2-й, апеляцыйнай інстанцыі). Асноўная частка кніг вялася суддзямі, “высажонымі” ваяводамі на Віленскі ўрад, — Віленскім суддзёй і Віленскім намеснікам, якія пастаянна знаходзіліся ва ўрадзе (суд 1-й інстанцыі). Акрамя таго, захаваліся дзве асобныя кнігі Віленскага намесніка, куды запісваліся справы па выпадках, якія здараліся між шляхтай, мяшчанами, купцамі і інш. на тэрыторыі Вільні і бліжэйшага наваколля, падпарадкаванай Віленскаму ўраду (юрысдыках Віленскага ваяводы). Гэта кнігі судовых спраў № 39 (253) за 1559—1562 гг. і № 48 (262) за 1562—1566 гг. У кнізе № 253 захаваўся ўнікальны дакумент (арк. 109). Унікальнасць яго ў тым, што ў афіцыйным судовым дакуменце, упісаным ва ўрадавую кнігу, выкарыстаны ўзор, як цяпер называюць, ненарматыўнай лексікі. Сутнасць дакумента ў тым, што перад Віленскім намеснікам Станіславам Гамшэем разбіралася нейкая справа між маскоўскім купцом Іванам Скугорам і ляхавіцкім жыдам Шмойлам Ізраелевічам. Відаць, яны не прыйшлі да пагаднення, таму купец жыда там жа, ва ўрадзе, “соромотиль и блединым сыном его назвал”. Шмойла пакрыўдзіўся і выклікаў Івана ва ўрад на наступны дзень для разбіральніцтва. Але Іван Скугор не з’явіўся ў судзе і “тог(о) блядиньства на Шмойла не переводил”. Увогуле аналагічнага зместу дакументаў XVI—XVIII стст. захавалася даволі шмат. Аднак у большасці выкарыстоўвалася фраза “нячыстага ложа сын”, зрэдку – “курвінага ложа сын”. А ніжэй прыведзены дакумент пакуль адзіны знойдзены і самы ранні такога кшталту судовы ліст, упісаны ва ўрадавыя кнігі дзяржаўнай установы Вялікага Княства Літоўскага. Дарэчы, гэты дакумент яскрава сведчыць, што ненарматыўная лексіка трапляла на Беларусь з усходу, з Маскоўскай дзяржавы.

1560 г. ліпеня 22. Вільня. – Запіс у кнігі ўраду Віленскага ваяводы па разгляду скаргі ляхавіцкага жыда Шмойлы Ізраелевіча аб яго знявазе з боку маскоўскага купца Івана Скугора

Нацыянальны Гістарычны Архіў Беларусі, Ф. КМФ-18, воп. 1, спр. 253,
арк. 109.

Ле т(а) Бож(его) нарожд(ения) # а фξ [1560] м(еся)ца июл(я) кв [22] дня у
оъторокъ

Станиславъ Гамъшей, наместникъ Виленъский, казалъ есми то до книгъ
записати, што дня вчорашнего, в понеделокъ, будучы передо мною на враде
воеводства Виленъского купецъ земли Московъское Иванъ Скугор жьда
ляховицкогo Шмойла Израелевича соромотилъ и блединымъ сыном его назвал.
О которое жъ соромочение свое Шмойло жьд, хотячи с тымъ Иваном
москвитиномъ очывистое мовение мети и того ся блядинъства выводити,
очевисто передо мною, наместникомъ Виленъскимъ, того Ивана Скугора на
сесь день вторковый, выше ѝ описаный, ку праву позвалъ и заказалъ, где Иван
Скугор, яко сегодня, уво второкъ, водле заказу Шмойлового передъ врадомъ
обовезался ку праву стати и тые слова свои на Шмойла жьда перевести, ино
сего дня на року зазваном Шмойло жьд ку праву ся становилъ и того ся
Скугору справовати готовъ былъ, и почонъшы отъ поранъку ажъ до вечора
Ивана Скугора ку росправе ожыдал, нижли Иванъ водле обвезанья своего не
стал и тог(о) блядинъства на Шмойла не переводил. Которое жъ встанье и
пилность свою Шмойло жьд а нестанье Иваново, дал записати. Писанъ у
Вильни.